

Denk niet te licht over Heiligerlee.

Gepubliceerd op 29 april 2021

[René Paas](#) - Commissaris van de Koning in de Provincie Groningen

Vandaag neem ik een bijzonder [boek](#) in ontvangst. In Heiligerlee staat het uitbundige negentiende-eeuwse monument voor Graaf Adolf, die hier het leven liet. Boven de stervende jonge held, vecht de Nederlandse maagd met een gouden zwaard. En er is een eveneens Nederlandse leeuw die naar het zuiden kijkt. Daar ligt het slagveld. Of beter: daar lag het. Ook in de negentiende eeuw al een eeuwigheid geleden. In een tijd waarin de schrijver van het Wilhelmus Oost-Groningen nog zonder problemen 'Vriesland' kon noemen...

Waren we dan Groningers geweest? Nederlanders?

'Heiligerlee. Strijd in een landschap van glorie en nederlaag.' Heiligerlee markeert het begin van de Tachtigjarige Oorlog. En dat maakt Heiligerlee tot de geboorteplaats van Nederland. Het boek over de slag is een prachtig initiatief van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt. Het boek dat ik in ontvangst neem, is een doorgeefboek. Want de schrijvers willen graag dat ik het aan Koning Willem Alexander overhandig. Ik beloof hen daarvoor mijn best te doen.

'They do things there differently'

Hoe zou het zijn gegaan zonder de Slag bij Heiligerlee? Waren we dan Groningers geweest? Nederlanders? Voor wie zou ik dan dit boek in ontvangst hebben genomen? Het boek gaat over 'toen', maar net zo goed over wat de wereld van viereuhalf eeuw geleden zegt over het hier en nu. Over Nederland, over Groningen, over volk en maatschappij; en over alle mensen die hier vandaag leven.

Sietse van der Hoek citeert de Britse schrijver Hartley: 'The past is a foreign country. They do things differently there.' Treffend. Want wat kunnen we na zoveel eeuwen nog begrijpen van mensen en gebeurtenissen uit die tijd? Met de tijd vervliegt immers ook de context. Met dit boek wordt 'het vreemde land' van toen een stuk dichterbij gebracht. Zes kloeke hoofdstukken staan er in, met een voorwoord, inleiding en epiloog. Het zijn niet de minste namen die zich verbinden aan deze bundel. Wetenschappers. Notenapparaten. En prachtig beeldmateriaal.

dat het vooral gaat om de vrijheid van godsdienst en geweten

Waar ging het om in de Slag bij Heiligerlee? Anton van der Lem zegt in de inleiding dat het vooral gaat om de vrijheid van godsdienst en geweten. Het gaat over een strijd die ontstond vanuit verzet

tegen de harde vervolging van protestanten. Willem van Oranje die zichzelf beschrijft als 'goed katholiek', zegt dat hij de vervolging en onderdrukking vanwege het protestantse geloof afkeurt.

Maar er speelt ook het recht op zelfbeschikking - de Nederlanden niet ondergeschikt aan Spanje. En tenslotte gaat het over inspraak: de inwoners van de Lage Landen willen via de Raad van State en de Staten-Generaal invloed uitoefenen op het beleid van de 'Koning van Hispanje'. Van der Lem sleept ons mee in de strijd van eeuwen terug.

Nepnieuws!

En dat typeert het boek. Je wordt erin getrokken. Je volgt Willem van Oranje op de voet, terwijl hij een leger moest samenstellen. Hij zet daarin zijn eigen sociale netwerk in: vrienden en familie. Anno nu zouden de social networks roodgloeiend staan. Al kan het zijn dat Facebook en Twitter zijn teksten te extreem zouden vinden. Vrijheidsstrijders zijn niet populair bij de techreuzen.

Voor ons is Heiligerlee historische grond. Maar dat is omdat we terug kunnen kijken.

Tegenwoordig zitten overheden vaak met de handen in het haar, omdat trollen de verkiezingen kapen en social media een bron van 'fake news' zijn. De massacommunicatie in de zestiende eeuw verliep via pamfletten. Maar dat was net zo disruptief. De nog jonge boekdrukkunst zorgde ervoor dat veel meer mensen op de hoogte waren dan de autoriteiten op prijs stelden. Je hoort ze in dit boek bijna tandenknarsen: 'nepnieuws!'

En Oost-Groningen? Dat is aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog een onland. 'A different country', inderdaad. Wij vinden Heiligerlee historische grond. Maar dat is omdat we terug kunnen kijken. De Spaanse overheersers zagen iets anders. Zij vonden de streek nauwelijks de moeite waard. De vesting Coevorden leek genoeg om vijandige troepen tegen te houden. En buiten die vesting was toch alleen maar moeras? Een begrijpelijk misverstand...

Huppelpasje

Sietse van der Hoek is de spreekstalmeester van het boek. Hij neemt je bij de hand, de wetenschappelijke essays in. En hij maakt je hongerig om te lezen dat de Spanjaarden waarschijnlijk veel grotere verliezen leden dan we tot nu toe dachten. Of dat het vluchtelingenvraagstuk in de zestiende eeuw minstens zo groot was als vandaag. En om te leren hoe Emden zich ontwikkelde tot een toevluchtsoord voor Groninger ballingen. Emden, vrijplaats en bakermat van de Nederduits Gereformeerde Kerk.

Denk niet te licht over Heiligerlee.

Via countrymuziek en hutspot brengt Van der Hoek ons bij het slagveld van Heiligerlee. Hij gebruikt de boerderijenboulevard van Bellingwolde en de juffertoren van Schildwolde om te laten zien hoe Lodewijk van Nassau strategisch het landschap doorkruist. Hij brengt ons via Mexico naar Alva. Het zijn heerlijke voorgerechten, waarin hij een lichte toon combineert met diepgang. Een huppelpasje met een militaire charge. Een voorgerechtje voor de zwaardere kost.

Want zware kost blijft het. Denk niet te licht over Heiligerlee. Er vloeide veel bloed van mensen die de pech hadden op het verkeerde moment in de geschiedenis in een drassig gebied te zijn. En niet voor niets wijst de titel op glorie én nederlaag. Direct na de slag bij Heiligerlee volgde 40 kilometer verderop, bij Jemmingen aan de Ems, een dramatische nederlaag. Alva was Lodewijk van Nassau te slim af. Lodewijk verloor de slag en maar liefst 7000 man. Hij alleen zichzelf nog redden door zonder kleren of wapens de Ems over te zwemmen.

Meer kleuren

Het boek presenteert de Slag bij Heiligerlee als een goed geslepen diamant, waar het licht steeds weer anders in valt. Elke invalshoek brengt nieuwe kleuren. Anton van der Lem zegt het treffend: 'De geschiedenis is altijd gecompliceerder dan hoe je het op school onderwezen kreeg of zelfs in je favoriete geschiedenisboek las. De geschiedenis is niet zo eenvoudig als de kleuren van de Nederlandse vlag.' Alles van toen blijkt ook te gaan over nu. Maar anders dan je denkt. Oorzaken hebben soms gevolgen die tot vandaag de dag merkbaar zijn.

En dan had Koningsdag er deze week heel anders uitgezien!

We leven in een tijd waarin bijna elk onderwerp een slagveld van meningen wordt. Onderwerpen, die eigenlijk niet zo anders zijn dan de thema's van destijds: identiteit, vrijheid, macht en inspraak, toekomst. De geschiedenis leert ons dat we alleen ergens komen als we er in slagen daarover met elkaar in gesprek te blijven.

Het boek over de Slag bij Heiligerlee biedt stof tot nadenken voor moderne mensen. Bloedige gebeurtenissen uit lang vervlogen tijden, werden veroorzaakt door vraagstukken waar we nog steeds mee worstelen. En het loont de moeite om schijnbaar bekende zaken in een ander licht opnieuw te bekijken.

En dat maakt het tot een mooie opdracht om het boek door te geven aan een geïnteresseerde historicus. Ons staatshoofd, Koning Willem Alexander van Oranje Nassau. Want zonder de Slag bij Heiligerlee, was hij vandaag geen koning geweest. En dan had Koningsdag er deze week heel anders uitgezien!